

ФРОНТИР

ОЛЬГА ТЕЛИПСЬКА

**ЇХНІ ХЛОПЧИКИ
РОЗПОВІДІ
ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ
РОСІЯН**

Харків
«ФОЛІО»
2025

Преамбула

«Росіянин, якщо рота відкрив, точно брехатиме! Як вірити тому, що вони говорять?»

Це слова військової психологині Оксани Бельської, що працювала з російськими військовополоненими. Вона проводить дослідження. Опитала 36 осіб у Київському та Львівському СІЗО.

Важливо зазначити: по-перше — дослідження ще триває, його висновки можуть змінитись. По-друге — ми з Оксаною спілкувались з різними полоненими, що-правда, один спільний «знайомий» у нас таки виявився. Євген Калашніков, який добровільно здався в полон і, попри свою «круту», справді неймовірно, історію втечі, залишив у нас обох, м'яко кажучи, шлейф недовіри. Тут, як то кажуть, без варіантів. Сподіватись, надіятись і вірити, що полонені будуть відкривати «усі глибини своєї душі», було б украй наївним.

Оксана, працюючи з російськими військовополоненими, мала на меті пізнати ворога: як він мислить, на які цінності орієнтується, на які дії здатний, зрозуміти його істинні мотиви, стратегію і плани. Врешті — знання свого противника збільшує власні шанси на успіх.

Спілкувалася з охоронцями, щоб дізнатися, як себе поведуть полонені, і навіть знайшла одного «звіра». Це сталося випадково, але було дуже вчасно — вдалося попередити ймовірний інцидент за його участі.

Психологиня отримала інформацію про конфлікти між російськими військовополоненими, що дозволило розпочати їхню класифікацію.

Оксана Бельська зазначає, що створити один єдиний образ російського військовослужбовця навряд чи вдасться: «Вони всі досить різні. Їх радше можна поділити на категорії: “Шторм Z”, ПВК (“Вагнер” та інші) і “типу добровольці”. Важливо підкреслити саме “типу добровольці”, бо за цим визначенням ховається справжня мета їхнього бажання йти на війну з Україною: чи то гроші, чи то “спастися народ Донбасу, бо їх бомбили вісім років”...»

Полонених з «ДНР/ЛНР» Оксана також виділяє в окрему категорію і наголошує, що росіяни вважають їх людьми другого сорту.

«Мене цікавили їхні реакції. Зокрема, коли я сказала, що “ЛДНР” — це люди другого сорту:

— Чому?

— Ти мене запитуєш? А ти задумувався, чому “ЛДНРівців” практично не обмінюють? Кому ви потрібні? Росіян ще так-сяк міняють, а вас — ні».

«Були тут ці, “Шторм Z”, поміняли, блять. Сука! Кончені! Зечора! Криси кончені. Криси, ти знаєш, хто такі криси? Прийшла посылка, поставили її в тумбочку, приходиш, а від посылки навіть мішка немає. Крисва! Крали, тягали все. На нашій локаліці, якщо покладу сигарети в тумбочку, то вони будуть там і через тиждень лежати. Нікуди не дінуться. В інших локалках — це пиздець

якийсь. Крисятня страшна: крадуть один в одного, тягнуть все, що можуть. Я їм кажу: “Опам’ятайтесь, ви всі військово-полонені, ми всі живемо як можемо, ще не вистачало один в одного красти”. Я був у шоці, от цих же тварюк обміняли, а нас ні, і невідомо, чи обміняють!».

(з розповідей полонених)

«З 2014 року я працюю з нашими хлопцями, які повернулись з російського полону, — говорить Оксана. — За їхнім фізичним станом я одразу можу визначити, де саме їх утримували, які тортури вони пережили. Це може бути Рязьке СІЗО № 2 у Рязанській області, Білгород, Курськ, або Чечня».

Наприклад, в Білгороді «ЛДНРівців» використовують для зовнішнього периметра охорони, а для внутрішнього — росіян.

Чому «ЛДНР» — це люди другого сорту?

А хіба «першосортних» ставитимуть різноробами, змушуватимуть виносити туалети, фарбувати, прибирати? Їм навіть їсти готувати не дозволяють.

Представники «ЛДНР» серед російських військово-полонених кричать:

— Ми ж брати, пліч-о-пліч стоїмо разом!

— Стоп! Ми ж теж були братами?

В моєму особистому спілкуванні з полоненими з «ЛДНР» кожного з них я запитувала: «Ви знаєте, як вас називають росіяни?». В ті моменти в їхніх очах була цікавість і наче якась надія, що я скажу щось хороше.

Примарна надія, бо реакції їхніх тіл видавали, що нічого хорошого вони від мене почути не очікують.

Одноразові! Саме так росіяни називають тих, кого вони йдуть «спасать». Це визначення я не взяла з неба, це реальне перехоплення розмов росіян нашими військовими:

— Слухай, у мене тут одноразові закінчились. Треба підігнати.

— Тобі скільки потрібно?

— Штук двісті-триста.

«Я знаю точно, що ми як з Червоної книги. Нас, луганських та донецьких, залишилось дуже мало. Тих, кого мобілізували з самого початку, майже нікого не залишилось...», — відреагував один з полонених.

Або ж ще один яскравий приклад: «[относятся] как к скоту, за людей нас не считают»¹.

«— Там дохрена цих варіантів. Один з варіантів — ми прийшли допомогти дончанам та луганчанам, — тут росіянин трохи запнувся.

— Що ви хотіли сказати насправді? Говоріть.

— Лугандонам. Ну, просто так всі їх називають. Прийшли допомогти лугандонам». (з розповідей полонених)

Попри те, «ЛДНРівці» вперто захищають росіян. Вони тримаються за них, як за якесь незрозуміле «спасіння», формулу якого не можуть виразно пояснити,

¹ [Ставляться] як до худоби, за людей нас не вважають (пер. з рос.).

і водночас розуміють, що в разі «потреби» їх першими пошлють на забій. Ставлення до України дуже агресивне, але за цією агресією стоїть багато образи. «Україна нас кинула», — найяскравіша фраза, що підсвічує цей факт!

*«Держава нас не питала, чи хочемо ми в Європу, чи не хочемо. Нас ніхто не питав. Донбас ніхто не питав!»
(з розповідей полонених)*

Окрім Оксани Бельської, я ще зверталася і до психологині Оксани Татарин. Вона переглядала інші інтерв'ю, які є у відкритому доступі, з тими полоненими, з якими спілкувалась безпосередньо я. Калібрувала² їх для профайлінгу³, зчитувала емоції, мову тіла, і конгруентність⁴. Так от, Оксана Татарин, коли ми зачепили тему цього, так би мовити, феномену «одноразовості» (коли тебе відкрито зневажають, а ти все одно захищаєш свого кривдника), говорить, що тут одним зі складників простежується синдром середньої дитини. Не в класичному прояві, а певні тенденції:

² Калібрування (в психології) — це уважне спостереження за дрібними деталями стану і поведінки людини.

³ Профайлінг (в психології) — сукупність методів і методик оцінювання та прогнозування поведінки особи на підставі аналізу найінформативніших ознак, психологічного портрета особи, характеристик зовнішності, невербальної та вербальної поведінки тощо.

⁴ Конгруентність (в психології) — узгодженість інформації, одночасно переданої людиною вербальним і невербальним способом (або різними невербальними способами), а також несуперечність її мовлення, уявлень, переконань між собою; в ширшому сенсі — цілісність, самоузгодженість особистості взагалі.

«В психології вважається, що “синдром середньої дитини” — це психологічний дискомфорт, який можуть відчувати діти, народжені між старшими та молодшими братами чи сестрами. Це феномен, коли діти, народжені в середині сімейної ієрархії, опиняються в тіні своїх старших та молодших братів та сестер. Вони часто страждають від почуття недооціненості та неважливості, що може негативно вплинути на їхній емоційний та соціальний розвиток.

Якщо говорити про військових полонених з “ЛДНР”, інтерв'ю з якими дивилась, то тут цей “синдром середньої дитини” простежується у прагненні тягнутися до сильнішого, старшого. У нього ж є атомна зброя, наративи “про великий руський народ”, “прийшли спасать” — рятувати ж може тільки сильніший. І навіть якщо сильніший тебе зневажатиме, ти все одно будеш прагнути отримати від нього визнання. Тобі хочеться бути таким, як він, бо він закриває твої внутрішні потреби, які ти не просто не можеш реалізувати, тобі взагалі важко їх ідентифікувати.

Плюс, в багатьох з них лунали фрази: “Ми — мешканці Донбасу”, “Я донеччанин”, “Донбас годував всю Україну”. Найчастіше люди на запитання “хто я?”, або стосовно соціальної чи колективної ідентичності, відповідають: “Українці, а потім — львів'яни, кияни, черкащани”. Історично так склалось, що колись для Донбасу була дуже важлива ідентичність “жителі Донбасу”. Вона міцно вкарбувалась у їхню підсвідомість. На Донбасі ідентичність була дуже різна, мішана, туди заселяли людей з різних регіонів. І після розпаду Радянського Союзу для них регіональна ідентичність стала дуже важливою.

Вони розуміли, що вони вже не росіяни, але й українцями не всі прагнули себе визнавати. Вони просто жителі Донбасу. Ну і, звісно, підсилення цієї ідентичності здійснювалось через російську мову. Це ще один феномен, який спонукає людину оцінювати дійсність в чорно-білих тонах, і навіть бути в позиції жертви.

Щодо негативного ставлення до України, то це про відчуття провини, а почуватися винним не любить ніхто. В їхніх розмовах простежується пошук винних, це: київська влада, втікач Янукович, американці... Винні усі, тільки не ми. Вони аж занадто багато віддають ресурсу для пошуку винних. Водночас в них зчитується розуміння, що й вони самі теж винні. Визнавати цього вони не будуть. По-перше — це дискомфортно, по-друге — жертва не має сили визнати свою провину, як результат — тяжіння до сильного, навіть якщо ти для нього просто одноразовий».

«Розграбували, роздерибанили, а потім шукають винних. Сепаратисти, росіяни щось там нам не дали. В мене завжди виникає запитання: “Чому до нас в Україну не їдуть люди на заробітки?” Це ми повинні їхати до Польщі, в росію, ми що, такі не самодостатні? Ви ж, сучі діти, все розграбували!

Янукович? Не все так однозначно! А Ющенко? Що він зробив? Нічого! При Кучмі найбільший кайф був, люди жили, брали кредити. Бензин по 55 копійок, весь двіж, всі працювали і заробляли. Прийшов Ющенко...

Ну, тут в принципі, збіглося з кризою загальом — світовою, 2008 року».
(з розповідей полонених)

Не вистачає лише фрази: «Винні всі, тільки не ми!».

Питання самоідентифікації серед полонених з «ЛДНР» не просто розмите, а в мене було відчуття, що навіть простору, чи то пак підґрунтя для його появи в них не було:

«Я російська людина. Я вірменин. Я дончанин. Просто дончанин».

«— Ви себе як ідентифікуєте?

— Це як?

— Хто ви?

— Та, я ніколи не задумувався. Я російською розмовляю, живу в Україні. Я просто людина. Я так думаю... Людина, яка хоче жити. Мене тут запитували: “А де твоя Батьківщина?” Та моя Батьківщина там, де моїй жоні тепліше, блять, от і все».

(з розповідей полонених)

Оксана Бельська наголошує, що серед полонених «ЛДНРівців» теж варто виокремити силовиків («ментів») і звичайних шахтарів — тих, кого підняли з шахти, посадили в автобус, і тут же повезли штурмувати. Більшість з останніх одразу ж і вбили.

«Силовик (“мент”) знає, як поводитися в ув’язненні. Знає порядки і свої права. Розуміє, хто головний, хто сильніший, хто хазяїн в цій структурі. Він себе більш впевнено почуває, більш адаптований до цієї системи,

знає її зсередини. Навіть можна сказати, що йому тут комфортно.

Звичайний шахтар, або той, кого схопили за барки та на передову, — тут інша історія. Він не знає, куди бігти, хто в тюрмі головний. Він фрустрований, розгублений. Не знає до кого звертатись в разі потреби чи допомоги», — наголошує Оксана Бельська.

Працюючи з російськими військовополоненими, Оксана Бельська використовувала метод депресингу⁵.

«Спочатку йшли запитання, які передбачають конкретні відповіді: “так” чи “ні”. Треба було дізнатися — звідки вони, яка в них родина, оточення. Потім я переходила до мотивації: “Чи ти приїхав за грошима?”, “Як сталося, що ти тут опинився?”, “Що для тебе цінність людського життя?”, “Чому саме ти, мальчик, прийшов сюди?”. Цікаво, що останнє питання стало риторичним в кожній розмові, але так ніхто з них і не відповів “чому”.

Було цікаво зрозуміти, на якому етапі вони відчували себе ошуканими. Я так і запитувала у них: «На якому етапі служби вас обманули?». Про саму оману вони нічого не казали. Вони її не ідентифікували, або ж не було сил визнати, що саме тебе обманули. В них, як правило, не вистачало чи сміливості, чи банального розуміння, того, що з ними так обійшлись».

Оксана Бельська говорить, що її дивувало, що, коли починаєш розмовляти з російськими полоненими,

⁵ Депресинг (в психології) — розмовна терапія: включає обговорення проблем і почуттів з психологом або терапевтом для зниження емоційного навантаження.

розумієш, що в них все “нижче пояса”. І це не образ, не метафора, це буквально так і є.

«Їх залякували фейковим відео, де начебто ЗСУ задувають росіянам монтажну піну в анальний отвір. Типу такі тортури чекають і на них. А от все, що вище причинних місць, там ніхто нікого не залякував, до голови взагалі не добирались у “підсиленні” мотивації воювати. Це б і не спрацювало, бо найбільший страх — це саме те, що пов’язане з насиллям фізичним, тобто все, що “нижче пояса”.

Я свого часу досліджувала методи тортур НКВС, так от росіяни від них зовсім не відмовились. Це їхні “скрепи”, за які вони триматимуться ще дуже довго, і розвивають надалі. Там стратегія одна: все починається з залякування, потім йде голод, і вже тоді перехід до самих тортур. І от що цікаво, росіяни використовують ці методи в роботі зі своїми. В результаті маємо картину, що рашист більше боїться своїх, аніж бути вбитими на полі бою. Відбиток НКВС всюди», — розповідає Оксана.

Щодо “скрепи”: «бий своїх, щоб чужі боялися», то один з «вагнерівців» справді розповів мені, як їх «мотивували»:

«Коли нас привезли на полігон, на тренування, ми вишикувались всі довкола, і тут раптом вивели двох людей. Нам пояснили, що вони порушили закон ПВК “Вагнер”: один наче щось десь вкрав, обміняв, напився, а інший — когось згвалтував, чи щось ще відбулось. І ось нам говорять, що зараз

буде публічна страта. Так і сталося. Перед нами розстріляли двох співробітників ПВК “Вагнер”».

(З розповідей військовополонених)

Оксана Бельська наголошує, що путін розділив росіян на еліту і бидло. Бидло — безлике, слухняне, ним легко керувати. Перший пункт у вихованні мільйонного бидла — перекрити доступ до освіти. В батьків немає грошей, отже ти автоматично не отримаєш освіти. Освіта — прерогатива еліти. Пункт другий — немає грошей, отже ти нікуди не поїдеш, не матимеш можливостей побачити, що поруч є інші варіанти, що можна жити інакше.

«Знаєте, як дітям важко кудись влаштуватись на роботу чи вступити кудись, ну, у відповідні структури, якщо у батьків є судимість».

«Максимально, де я був, — це в сусідньому місті».

(з розповідей полонених)

«Для них освіта — це показник еліти! — продовжує Оксана Бельська. — У них немає доступу до її отримання, вони настільки безграмотні, що їм навіть в голову не приходить думка прочитати те, що написано на плакатах. Саме на тих плакатах в таборі, повз які вони проходять кожного дня, йдучи в їдальню. Підняти очі та прочитати. Показую одному портрет молодого Бандери, так він мені каже:

— Це ж молодий путін!

— Серйозно? Подивись уважно на портрет, а потім, коли підеш до їдальні, подивись на плакат на стіні! Може раптом впізнаєш на одному з них Бандеру, чи молодого путіна!

— Так це дійсно Бандера?

У тих дев'яти, з ким спілкувалась, можу сказати, банально не розвинені здібності чи бодай якісь прагнення. Вони не знають, до чого схильні, чого хочуть. Питання профорієнтації взагалі не стоїть, вона просто відсутня. А про особистісний розвиток говорити взагалі немає потреби: суцільний нуль!

В мене була група з восьми російських військовополонених: чотири “ЛДНРівця” і чотири росіянина. Коли зачепили тему “заградотрядів”, всі як один почали заперечувати:

— Ні-ні! Що ви таке кажете? Які “заградотряди”? У нас немає такого! Це все українська пропаганда.

— Ну, добре, а чому ж, коли ви потрапляєте до полону, ваш бронежилет має броню тільки спереду, а спина не прикрита?

— Бронежилетів просто не вистачає...

— А може, так просто легше вам в спину стріляти? Ну, щоб вже точно влучити?

— Ні! Це не правда.

— Так? А чому ж тоді, коли ти будеш йти назад, по вас ваші ж і стріляють? А може тому, що якщо ти цього не зробиш, будуть стріляти по тобі?», — наголошує Оксана Бельська.

«Сам не чув цього наказу, але посередники говорили, що тільки ми ринемось назад, нас наші ж і будуть крити “артою”», — розповів мені один з полонених. Випадків, коли в окоп прилітали їхні «пташки» і скидали гранати, щоб добити своїх же, вистачало.

«Ми маємо психологічного інваліда, який знає тільки те, що йому скажуть, бо інша інформація не доступна, — говорить Оксана Бельська. — У них відсутня критика як така. Він не критикує ні себе, ні оточення, він не бачить, як можна вчинити інакше, яким чином можна вирішити цю чи іншу проблему. Сказали копати — він копає. Наступні дії залежать від наступної команди. Рабська психологія. Їх так навчили. Це вивчена безпорадність, іншого вони не знають. Командир — це сила! Надсвідомість з піраміди Маслоу — для них це недосяжний рівень, він навіть не проглядається на горизонті їхнього світобачення».

«Приїдять КамАЗом — група йде на штурм. Воєнна поліція стає позаду, і якщо ми тільки хочемо здати назад, єдине, що нас чекає — розстріл. Я на власні очі цього не бачив, але мені розповідали ті, хто бачив... Виходить, в тебе немає ніяких шансів вижити, ти в будь-якому випадку загинеш: або через українську армію пройдеш, або назад, до своїх, і тебе розстріляють».

«— Що для вас цінність життя? Не просто такого поняття, як життя, а цінність саме вашого життя?»

Зміст

Преамбула	3
Умови життя в таборі для російських військовополонених в Україні	32
Історії російських військовополонених	46
Історія перша	52
Історія друга	61
Історія третя	70
Історія четверта	77
Історія п'ята	89
Історія шоста	95
Історія сьома	107
Історія восьма	110
Історія дев'ята	121
Історія десята	133
Історія одинадцята	148
Історія дванадцята	161
P. S.	186